



Luc Christiaens

De Tongerse Bisschoppen, waarheid of legende?

Opleiding *Toeristisch Gids Limburg*

Academiejaar *2017-2018*

Docent *Hans Geybels*

De Tongerse Bisschoppen

In de 'Inventaris van het roerende patrimonium van de Onze Lieve Vrouwe Basiliek' worden de kerkschatten van de O.-L.-V.- Basiliek van Tongeren beschreven.

Tussen deze schatten zitten een viertal voorwerpen, die onze speciale aandacht trokken. Deze zijn:

OLV - AL-003 - Zuid transept - Zijaltaar Bisschoppen van Tongeren

Op de altaartafel staat in reliëf Christus Leraar tussen de symbolen van de vier evangelisten afgebeeld. In het retabel staan de 10 bisschoppen van Tongeren. Het geheel wordt bekroond door een calvarie. Het altaar is uitgevoerd in neo-gotische stijl met spitsboogvormige beelden, maaswerk, wimbergen en hogels. Het altaar werd geschonken door Notaris van Ormelingen uit Tongeren. Vervaardiger: Petrus Peeters Antwerpen - ca 1877 - kalksteen

OLV - GL - 006 - Glas in lood (Eind 19e eeuw) - Zuidelijke zijkapel bij het altaar van Johannes de dooper - H. Bisschoppen

In het centrale tafereel van het glasraam worden twee H. Bisschoppen voorgesteld, omgeven door knielende figuren. De centrale figuren zouden Karel de Grote (knielend) en paus Leo III (zegenend) kunnen zijn. De figuren op de achtergrond zouden Tongerse bisschoppen zijn.

OLV - LI-203 - Zuid transept - Reliekschrijn Tongerse Bisschoppen verguld hout (80x100x50 cm) - 19e eeuw (neo-gotiek)

Het reliekschrijn heeft een zadeldak dat bekroond wordt door palmetten en gestileerde florale motieven. Aan weerszijden van het zadeldak zijn er drie vierlobbige motieven met de voorstelling van een fleur de lys. De zijkanten van het schrijn zijn versierd met een spitsboogvormige bogengalerij van vier traveeën, waarin acht bisschoppen zijn weergegeven.

OLV - LI-195 - Teseum - Reliekmonstrans H. Sacrament (Torenmonstrans) - Zilver en verguld koper - 73 cm hoog - 1860

Op de voet staan acht medaillons met naast voorstellingen uit de bijbel ook afbeeldingen van de bisschoppen. Het bovenstuk bevat een verticale cilinder omgeven door steunberen, pinakels en luchtbogen, waarin beeldjes van de bisschoppen zijn opgesteld..

Vervaardiger: M. Kusters (atelier Luik) ca 1860

Opmerkenswaardig aan al deze voorwerpen is, dat ze Tongerse bisschoppen afbeelden, terwijl we weten dat deze - Maternus en Servatius uitgezonderd - meer legende dan waarheid zijn.

In tegenstelling tot de Heiligen die vereerd of aanroepen werden of die patroon waren, en waarvan de legende goed gekend was, zijn deze bisschoppen totaal onbekend. Ze hebben exotische namen zoals Metropolus of Maximinus en is er weinig of niets geweten over hun leven.

De eerste namenlijst van de tien bisschoppen van Tongeren is samengesteld door Heriger van Lobbes en dateert uit de late 10e eeuw.

Nadien zijn er nog tal van aangepaste versies verschenen en in de 18^e eeuw werd de geschiedenis van de bisdommen historisch onderzocht en neergeschreven. In verschillende werken vinden we een beschrijving terug van de Tongerse bisschoppen.

Hiervoor kunnen we verwijzen naar volgende werken:

Johan Hubners – Beknopte vragen uit de Staatskundige Historie – Leiden 1714
Het II Hoofdstuk van Luik – Het I. tijdperk van de Bisschoppen van Tongeren (pag 584 tot 590)
Beschryvingen der Steden van het Landt van Luyck – Maestricht 1738
Van de Bisschoppen van Tongeren (pag 16-22)
Katholyk Meyerysch memorieboek, behelzende de oprigting van het bisdom van 's Hertogenbosch
door Antonius van GILS – Uitgegeven bij J.J. Arkesteyn – 1819 (pag 5-8)

Naast geromantiseerde geschiedschrijving vinden we toch ook schrijvers die kritisch staan tegenover de historische feiten, die de bisschop in kwestie meer geloofwaardigheid en prestige moeten geven. Ze wijzen op historische onjuistheden, anachronismen...

Hieruit blijkt duidelijk dat er toen al gegronde twijfels waren over de correctheid van de lijsten van bisschoppen, zowel deze van Tongeren, als deze van Maastricht, Keulen en Trier. Het besluit is : Enkel voor Maternus en Servatius bestaan historische aanwijzingen, dat ze werkelijk bestaan hebben. Al de anderen berusten waarschijnlijk op legendes.

Hoe is het dan te verklaren dat eind 19^e eeuw deze bisschoppen terug prominent in de kijker worden gesteld?

Na de Franse revolutie moesten de kerkelijke structuren terug opgebouwd worden. Voor Tongeren was het dan ook belangrijk om aan te tonen dat ze een oude bisschopstad waren. Het feit dat er bisschoppen waren, was belangrijk. Wie ze waren, was bijkomstig. Het is ook niet toevallig dat al deze voorwerpen dateren uit de tweede helft van de 19^e eeuw, dus uit de tijd van de Romantiek en de Neo-gotiek.

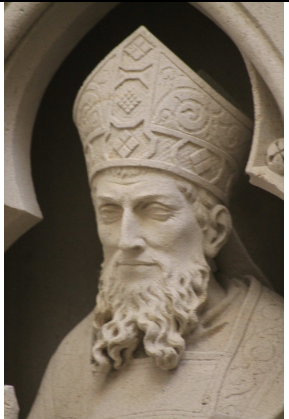
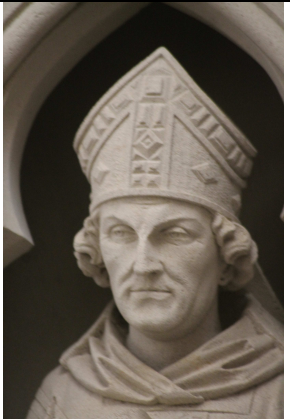
We moeten dus de Tongerse bisschoppen als fictie behandelen, behalve twee:

De enigen die met recht en reden 'Tongerse' bisschop kunnen genoemd worden zijn:
Mgr Jozef Marie Heusschen, Bisschop van Hasselt, geboren in Tongeren op 12.07.1915
en

Patrick Hoogmartens, Bisschop van Hasselt, geboren in Tongeren op 19.05.1952.

Bijlage : Kerkschatten uit de O.L.V.- Basiliek te Tongeren



Valentinus	Martinus	Florentius	Maximinus
			
Metropolus	Navitus	Marcellus	Severinus
			
Maternus	Servatius		
			

Bijlage: Lijst van de Tongerse Bisschoppen

1. Maternus v Keulen - feestdag: 14 september (wordt afgebeeld met een kerk met drie torens, die symbool staan voor de drie bisdommen)

Maternus (4e eeuw; overleden ca. 328), ook wel aangeduid als Maternus van Keulen of Maternus van Tongeren, was de derde bisschop van Trier en geldt tevens als de eerste bisschop van zowel Keulen als Tongeren. Hij wordt in de rooms-katholieke kerk vereerd als heilige en aangeroepen als beschermheilige tegen koorts en infectieziektes en is tevens de patroonheilige van wijnbouwers. Zijn feestdag is op 14 september

Volgens een oude legende werd Eucharius, door Sint-Petrus naar Gallië gestuurd om het evangelie te verkondigen, samen met twee helpers, de diaken Valerius en de subdiaken Maternus. In Ehl in de Elzas bezweek Maternus door uitputting. Zijn metgezellen keerden terug naar Rome en smeekten Petrus hun vriend weer tot leven te wekken. Deze gaf zijn herdersstaf aan Eucharius en toen hij met de staf het dode lichaam aanraakte, kwam dit terug tot leven. Maternus ging naar Keulen, waar hij bisschop werd; Eucharius werd bisschop van Trier, waar eerst Valerius en daarna Maternus hem opvolgden. Maternus had intussen de bisdommen Keulen en Tongeren gesticht en was in totaal 40 jaar bisschop. Na zijn dood ontstond er onenigheid over zijn begraafplaats. Men legde het dode lichaam in een bootje en dit dreef stroomopwaarts naar Trier, waar hij begraven werd

2. Navitus

3. Marcellus

4. Metropolus van Trier, 4e eeuw - Feestdag 8 oktober

5. Severinus van Keulen

6. Florentius

7. Martinus, Apostel van Haspengouw (ca 350) feestdag 21 juni. Volgens de legende kwam hij in Horion om de bevolking te kerstenen, maar werd er niet aanvaard en moest vluchten. Hij kwam terecht in een plaatsje dat nadien Pas-Saint-Martin werd genoemd, omdat zijn voetstappen zichtbaar bleven in de rots. Hij wordt vooral vereerd in Haspengouw.

8. Maximinus

9. Valentinus van Rome, Italië; priester & martelaar; † 269. - Feest 14 februari.

Valentinus zou priester zijn geweest ten tijde van keizer Claudius II en was een wijs en deugdzaam man. Zijn faam drong door tot de keizer, die hem bij zich riep en hem vroeg: 'Als u zo verstandig bent, waarom volgt ge dan dat bijgeloof over Christus? Ik wil u graag als vriend, maar dan moet u zich houden aan de Romeinse goden.', waarop Valentinus antwoordde: 'Dat zou u niet van mij verlangen, als u de heerlijkheid van God kende en wist dat Christus zijn zoon is'. Over de oude goden, zei hij dat het alleen maar boze geesten waren'. De keizer was onder de indruk en wilde meer weten, maar de prefect voerde aan dat Valentinus de keizer betoverde om macht te grijpen. Om een volksopstand te vermijden leverde de keizer Valentinus uit aan de prefect, die hem doorverwees naar rechter Asterius. Valentinus bad hardop tot God dat deze het verstand van alle aanwezigen zou verlichten, waarop Asterius repliceerde: 'Als uw God licht is, kan hij ook zijn licht aan mijn dochtertje geven; ze is namelijk blind.'

Valentinus bad opnieuw tot God. Zijn woorden waren pas uitgesproken of het meisje kreeg het licht in haar ogen terug. Asterius en zijn vrouw vielen op de knieën en vroegen om christen te worden. Ze lieten zich dopen samen met veertig mensen van hun huishouden. Toen de keizer dit hoorde, liet hij ze allemaal in de gevangenis werpen. Valentinus werd gefolterd en tenslotte onthoofd.

Zijn feestdag is op 14 februari. Vóór de verspreiding van het christendom vierde men bij de Noord-Europese en Angelsaksische volkeren een vruchtbaarheidsfeest. Men geloofde dat op de 14e februari de vogeltjes voor het eerst met elkaar paarden. Daaruit ontwikkelde zich het gebruik om jongens en meisjes op de vooravond van die dag lootjes te laten trekken. De winnaars waren voor een jaar met elkaar verbonden. Toen het christendom zich over deze streken verspreidde, werd dat oude gebruik verbonden aan de heilige van deze dag. Vanaf dan noemde men de winnaars 'Valentijn en Valentine'.

Valentinus is patroon van de bijenhouders (bijen staan symbool voor de vruchtbaarheid en 'de bijtjes en de bloemetjes' stonden model voor de voortplanting); hij is ook beschermheilige van verliefden, verloofden en jonggehuwden, en wordt aangeroepen voor het welslagen van het huwelijk.

10. Servatius bracht volgens de traditie de zetel van Tongeren naar Maastricht. Servaas van Maastricht, Servatius, Sarbatios of Aravatius, meestal aangeduid als Sint-Servaas of Servatius (4e eeuw – Tongeren of Maastricht, ca 384), is de eerste, historisch verifieerbare bisschop in de Nederlanden. Volgens de overlevering zou hij de laatste bisschop van Tongeren en de eerste bisschop van Maastricht zijn geweest. Zijn naam Sarbatios zou voor de eerste keer vermeld zijn als aanwezig op het concilie van Sardica (Sofia) in 343 en later als **Servatio Tungrorum episcopus** op het concilie van Rimini in 359.

Zijn graf bevindt zich volgens de traditie in de Sint-Servaascrypte in de naar hem genoemde Sint-Servaasbasiliek in Maastricht. Sint Servaas is de patroonheilige van Maastricht. Zijn feestdag is op 13 mei. De bekendste legende werd geschreven rond 1170 door Hendrik van Veldeke in 'het Leven van Sente Servas'.

Bijlage : Opzoekingen in L. De Wachter, Repertorium van de Vlaamse gouwen en gewesten, 6dln, Antwerpen 1952-1957 .

Kristen graf : zie 317-318a.

124. Hardy, A. : Notice hist. Sur les évêques de Ton. – Jb.Lm., dl 6, 1863, blz 225-226; dl. 8, '67, blz 251-254.
125. Libot, J. : De bisschoppen v. Ton. – Ton., 1894.
126. Bisdom : zie ook LM. 526 e. v.
127. Kort begriip v. h. leven v. d. H. Servatius. – Br., z.j.
128. Ram, P. de : Notice sur St.-Servais, premier évêque de Ton. – Lv., 1829 ; Br., '47 (2)
129. Schaepkens, Ar. : Notice sur les différentes figures de St.-Servais. - ? 1846.
130. Iconographie de St.-Servais. - ? 1846
131. Kurth, G. : Deux biographies inédites de St.-Servais – Lk., 1881
132. Nouvelles recherches sur St.-Servais. – LkAH., dl 3, 1882
133. Campion, L. : S. Servatius, évêque de Ton., patron de Saint-Servan. – Ann. De Bretagne, Rennes, dl 19, 1904 blz 321-363, 565-600 ; dl 21, blz 277-284. Vgl. :
134. Calan, C. de : Le patron de Saint Servan – Rev. De Bretagne, Vannes, dl. 31, 1904, blz 491-197.
135. Paquay, J. : De Ton. St-Servaasliturgie. – Lm., jg 18, 1936, blz 65-69.
136. St Servatiuslegende : zie LM. 211-215

137. Moreau, E. de : Le transfert de la résidence des évêques de Ton. À Mtr. – Rev HE., jg 20, 1924, blz 457-464.
138. Corswarem, P. de : Le Liber Capitularis d'Etienne, évêque de Ton.Lk. – Jb.Lm., dl 39, 1924, = BOG., dl 25, II blz 65-79
139. zie LM 1790, Paquay : paroisses, blz 45-89.
140. Paquay, J. : La paroisse primitive de Ton. – Ton., (1909), 26 blz. Uit Jb.Lm., dl 27
141.
- 142.
- 143.
- 144.
- 145.
- 146.

147.

148.

149. Libot, J. : De H. Maternus. – Jb Lm dl 17, 1897, blz 117-128

150. Servais, A. : St.-Materne. – Nam., 1890

151. Keuffer, M. : Eene nederduitsche kolonie bij Trier; die v. Ton. Strijden om het “licham v. Ste. Maternus”. – Dwa., 1893, blz 126-132. (Legende)

152. Corswarem, P. de : De eeredienst v.d. H. Maternus te Ton. – Msk 1919, 11 blz Uit Lm., jg 1.

153.

318. Daris, J. : Le tombeau chrétien de Ton. – In LM. 416 dl 17, blz 1-56

318a Paquay, J. : Documents relatifs à la découverte du tombeau chr. de Ton. en 1880. – Lummen, 1931, 24 blz. Uit Jb.Lm., dl 46.